

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Studijų programa *Specialioji pedagogika* (specializacija *Logopedija*), IV kursas

Aurelija Norienė

**BAKALAURO STUDIJŲ PROGRAMOS SPECIALIOJI PEDAGOGIKA
BAIGIAMŲJŲ DARBŲ TURINIO KOKYBĖS ASPEKTAI**

Bakalauro baigiamasis darbas

Bakalauro darbo vadovas – prof. habil. dr. Vytautas Gudonis

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe nagrinėjami bakalauro studijų programos *specialioji pedagogika* baigiamųjų darbų turinio kokybės aspektai. Siekta nustatyti, kaip studentai geba atlikti tyrimus, remdamiesi metodologinėmis darbų rengimo nuostatomis.

Tyrimui atlikti buvo atrinkti 49 studijų programos *Specialioji pedagogika* studentų baigiamieji bakalauro darbai, parengti ir apginti 2013/2014 mokslo metais.

Kiekybinės turinio analizės metodu atliktas tyrimas, kuriuo buvo norima atskleisti specialiosios pedagogikos studijų programos baigiamųjų darbų turinio kokybę.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad studentai geba atlikti tyrimus, tačiau pastebimas atitikimo baigiamųjų darbų reikalavimams trūkumas. Pastebėta, kad daugiausia studentų tyrinėjo logopedijos bei specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo problemas, o mažiausiai juos dominančios sritys – dalykų didaktikos. Studentai tyrimo aktualumą pagrindžia, tačiau skiriasi pagrindimo kokybė. Didesnė dalis studentų problemą formuluoja aiškiai, remiasi anksčiau atliktų mokslinių tyrimų išvadomis, tačiau neretai studentams trūksta gebėjimo pagrįsti tyrimo aktualumą, pasigendama aiškumo, įtikinamo argumentavimo.

Dauguma studentų geba suformuluoti tyrimo objektą, tyrimo tikslą ir uždavinius, kurie atspindi tyrimo temą ir dera tarpusavyje, tačiau dažniausia studentų klaida ta, jog formuluodami tyrimo tikslą bei uždavinius jie vartoja veiksmažodžius, neatspindinčius tyrimo procedūrą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad baigiamųjų darbų literatūros analizė yra prastos kokybės. Nors studentai geba pasirinkti tinkamus šaltinius, geba interpretuoti pagrindines sąvokas, tačiau pasigendama kritinio mąstymo, apibendrinimų. Pastebėta, kad silpnoji studentų literatūros analizės vieta yra tinkamas šaltinių citavimas.

Esminiai žodžiai: bakalauro darbas, gebėjimo atlikti tyrimus kompetencija; metodologija; tyrimo metodologija.

Turinys

<i>Bakalauro darbo santrauka.....</i>	<i>2</i>
<i>Įvadas</i>	<i>4</i>
<i>1 skyrius. ŠIUOLAIKINIO AUKŠTOJO MOKSLO NUOSTATOS STUDIJOSE ĮGYJAMŲ TYRIMO KOMPETENCIJŲ ASPEKTU</i>	<i>7</i>
1.1. Aukštojo mokslo nuostatos ir tyrimų kokybės svarba.....	7
1.2. Studentų tiriamieji gebėjimai	8
1.3. Tyrimo metodologinės kokybės samprata.....	10
<i>2 skyrius. STUDIJŲ PROGRAMOS SPECIALIOJI PEDAGOGIKA BAIGIAMŲJŲ DARBŲ TURINIO KOKYBĖS TYRIMAS</i>	<i>16</i>
2.1. Tyrimo metodika	16
2.2. Tyrimo imtis.....	17
2.3. Baigiamųjų bakalauro darbų teminis turinys.....	17
2.4. Tyrimo problemos formulavimas	19
2.5. Tyrimo objektas	20
2.6. Tyrimo tikslo ir uždavinių dermė	21
2.8. Tyrimo teorinės koncepcijos ir prielaidos	22
2.9. Tyrimo tikslo, uždavinių ir išvadų dermė	23
2.10. Tyrimo duomenų bei išvadų dermė.....	24
2.11. Citavimo reikalavimų laikymasis	24
2.12. Literatūros sąrašo sudarymo reikalavimų laikymasis	25
<i>Išvados</i>	<i>27</i>
<i>Literatūra.....</i>	<i>29</i>
<i>Summary</i>	<i>32</i>

Ivadas

Temos aktualumas. Šių dienų akademinės bendruomenės vystymosi procesas atspindi aukštojo mokslo kokybės siekius bei sąlygas asmens saviugdai plėtoti ir reikiamo lygio kvalifikacijai įgyti. Tyrėjas, atliekantis mokslinius tyrimus, studijų metu turėtų būti įgijęs tam tikrų kompetencijų, kurios leistų atlikti reikšmingą, kokybišką ir visapusiškai vertingą mokslinį darbą. Kardelio (2005) teigimu, studentas turėtų mokėti atlikti teorinį ir empirinį tyrimą, analizuoti ir vertinti gautus duomenis, bei padaryti argumentuotas išvadas. Visus šiuos gebėjimus studentai demonstruoja baigiamajame darbe, tačiau šių gebėjimų analizė leistų įvertinti studentų pasirengimo ir gebėjimo atlikti tyrimą ir parengti mokslinį darbą, kokybiškumą. Ar studentai, studijų laikotarpiu, įgyja reikiamų žinių bei kompetencijų, kurios sudaro sąlygas parengti kokybišką bei reikalavimus atitinkantį mokslinį darbą, išlieka diskutuotinu klausimu.

Kompetencijos ir siekiamų studijų rezultatų tarpusavio ryšys yra labai glaudus. Teresevičienė, Bulajeva, Čepienė, ir kt. (2011) teigia, kad kompetencija yra žmogaus savybė, tuo tarpu siekiami studijų rezultatai yra nustatomi institucijos, t. y juos formuluoja dėstytojai. Pasak autorių, kompetencija gali būti plėtojama ne viename studijų dalyke, ne vienerius metus, ne vienoje studijų pakopoje. Pasak Tidikio (2003), baigiamasis darbas atskleidžia autoriaus gebėjimą reikšti studijose įgytas ir apibendrintas žinias, naudotis moksline literatūra, analizuoti ir komentuoti norminius aktus, apibendrinti institucijų praktiką bei savo ar kitų autorių empirinių tyrimų medžiagą, savarankiškai aprašyti tyrimo eigą, formuluoti išvadas.

Bakalauro baigiamajame darbe turėtų atsispindėti gebėjimas parengti ir savarankiškai įgyvendinti šiuolaikinio mokslo reikalavimus atitinkantį tyrimą (Kardelis, Jucevičienė, Merkys, 1999). Įvairių duomenų rinkimo ir analizavimo metodų visumą galima būtų pavadinti tyrimo metodologija (Kardelis, 2002). Tidikio (2003) teigimu, metodologija – tai tikrovės pažinimo teorija, tirianti mokslinio mąstymo būdą bei principus. Autoriaus teigimu, jaunasis mokslininkas, norėdamas gerai pasirengti moksliniam tyrimui, pirmiausia ir turėtų remtis šia mokslinio pažinimo metodų teorija, iš jos išplaukiančia mokslinių ieškojimų logika bei mokslinio tyrimo būdų strategija. Kaip teigia Degutis (1999), metodologija niekada nėra tikslas pats savaime; ji tėra tik instrumentas, skirtas technologizuoti procesą ir leidžiantis tyrėjams susikalbėti tarpusavyje.

Studijuodami pirmosios pakopos studijų programą *Specialioji pedagogika*, studentai nuosekliai ugdosi tyrimo gebėjimus rengdami kursinius darbus, atlikdami nedidelius tyrimus dalykų studijose; tai padeda tiriamosios kompetencijos pagrindus tolimesniems moksliniams darbams (Kaffemanienė, 2006).

Studijas reglamentuojančiuose teisiniuose dokumentuose nurodoma, kad studentai pirmojoje studijų pakopoje turi įgyti gebėjimų rinkti ir analizuoti duomenis, reikalingus svarbioms mokslinėms, profesinės veiklos problemoms spręsti, kultūrinei ir meninei kūrybai, naudojantis fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų pasiekimais ir metodais¹. Nors tyriminė kompetencija, kaip studijų rezultatas, labiau akcentuojama antrojoje ir trečiojoje studijų pakopose, tačiau pirmojoje studijų pakopoje įgytos žinios ir gebėjimai šioje srityje yra pagrindas tolesniam tobulėjimui ir vaidina svarbų vaidmenį kiekvieno studento kompetencijų visumoje.

Probleminiai klausimai: *ar studentai geba parengti kokybišką mokslinį tyrimą, atitinkantį metodologines nuostatas ir vertinimo kriterijus? Kokios klaidos dažniausiai pastebimos bakalauro baigiamųjų darbų turinyje?*

Tyrimo objektas – studijų programos *Specialioji pedagogika* studentų baigiamųjų bakalauro darbų turinio kokybė.

Tyrimo tikslas – atskleisti studijų programos *Specialioji pedagogika* studentų baigiamųjų bakalauro darbų turinio kokybę.

Uždaviniai:

1. Teorinės analizės metodu išnagrinėti esmines aukštojo mokslo nuostatas, susijusias su pirmosios pakopos studijose įgyjamomis kompetencijomis; studentų tiriamųjų gebėjimų ir tyrimų metodologinės kokybės sampratą.
2. Išnagrinėti baigiamųjų darbų teminį turinį ir tyrimo aktualumo pagrindimo kokybę.
3. Atskleisti baigiamųjų darbų tyrimo objekto, tikslo ir uždavinių formulavimo kokybę.
4. Išanalizuoti baigiamųjų darbų teorinės dalies kokybę, atskleidžiant citavimo ir literatūros sąrašo sudarymo atitikimą baigiamųjų darbų reikalavimams.
5. Atskleisti baigiamųjų darbų tyrimo metodologijos ir metodų pasirinkimo kokybę.

Tyrimo metodai – teorinė analizė, kiekybinė turinio analizė.

Tyrimo imtis – 49 pirmosios pakopos studijų programos *Specialioji pedagogika* studentų baigiamieji bakalauro darbai, ginti 2014 metais. Tyrimas atliktas 2014 m. gruodžio - 2015 m. balandžio mėn..

Esminės sąvokos

Bakalauro darbas – savarankiškas mokslinio tiriamojo pobūdžio studento darbas, kurį studentas rengia studijų programos pabaigoje (Balčiūnas, Juozaitienė, Rudytė, Tijūnaitienė, 2014).

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą funkciją (Laužackas, 2008).

Metodologija – mokslas, aiškinantis mokslinio tyrimo metodus; bendrų mokslo metodų teorija; tikrovės pažinimo teorija, tirianti mokslinio mąstymo būdą bei principus (Tidikis, 2003).

Tyrimo metodologija – visuma principų ir taisyklių, kuriomis vadovaujamasi apibūdinant tyrimo

¹ Studijų pakopų aprašas. (2011). *Valstybės žinios*, 2011-11-26, Nr. 143-6721.

objektą ir problemą, formuluojant tyrimo tikslą ir uždavinius, parenkant metodus ir priemones, reikalingus tyrimo tikslui pasiekti (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Tyrimo aktualumas – tyrimo svarba mokslui (Kaffemanienė, 2006).

Tyrimo objektas – tai, kas tiriama, į ką nukreiptas mokslinio pažinimo procesas (Tamošiūnas, cit. Kaffemanienė, 2006).

Tyrimo tikslas – tyrėjo susidarytas tiriamosios veiklos rezultato vaizdinys (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Tyrimo metodas – procedūros, taikomos duomenims rinkti, analizuoti ir interpretuoti (Charles, cit. Kaffemanienė, 2006).

Tyrimo imtis – specialiai tyrimui atrinkta generalinės aibės dalis, t. y., tie generalinės aibės vienetai, iš kurių renkami tyrimo duomenys (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Bakalauro darbo struktūra. Šį bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudota literatūra (28 šaltiniai), santrauka anglų kalba. Tyrimo duomenis iliustruoja 10 lentelių. Baigiamojo darbo apimtis – 32 psl.

1 skyrius. ŠIUOLAIKINIO AUKŠTOJO MOKSLO NUOSTATOS STUDIJOSE ĮGYJAMŲ TYRIMO KOMPETENCIJŲ ASPEKTU

1.1. Aukštojo mokslo nuostatos ir tyrimų kokybės svarba

Aukštojo mokslo kokybės gerinimas – vienas svarbiausių ir aktualiausių klausimų šiandien. Svarbiausi siekiniai yra skaidresnis ir kokybiškesnis aukštasis mokslas, kurio rezultatas - absolventas, turintis galimybę įgyti reikiamų kompetencijų. Aukštojo mokslo kokybės gerinimui ir plėtojimui Europos sąjungos lygmeniu pristatyta nemažai iniciatyvų, kuriomis siekiama užtikrinti aukštojo mokslo vientisumą, prieinamumą ir kokybę. Vienais reikšmingiausių dokumentų yra Lisabonos konvencija (1997), Sorbonos (1998), Bolonijos (1999) deklaracijos, bei jas lydinčios Europos universitetų inicijuotos Graco (2003), Glazgo (2003), Lisabonos (2007) ir kt. deklaracijos. Šiuolaikinėse aukštojo mokslo nuostatose pabrėžiama, kad visuomenėje moksliniai tyrimai, švietimas, profesinių įgūdžių ugdymas ir inovacijos turi būti mobilizuoti tam, kad būtų įgyvendintos ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės ES ambicijos bei išpildyti jos piliečių lūkesčiai².

Graco deklaracijoje (2003) apibūdinama tyrimų, kaip neatsiejamos aukštojo mokslo dalies, svarba. Dokumente rašoma, kad aukštasis mokslas ir tyrimai yra neatsiejami vienas nuo kito ir yra svarbiausias Europos universitetų bruožas. Pabrėžiama, kad visų pakopų absolventai privalo būti gavę mokymosi tyrimų aplinkoje ir tyrimais grįsto mokymosi patirtį, kad galėtų patenkinti Europos kaip žinių visuomenės poreikius. Šis požiūris, kiek vėliau atsispindėjo ir Bergeno komunikate (2005), kuriame buvo akcentuojama tyrimų ir mokslininkų rengimo svarba tuo pat metu išlaikant ir gerinant Europos aukštojo mokslo erdvės kokybę, konkurencingumą ir patrauklumą.

Milišiūnaitė, Butkienė, Juknytė – Petreikienė ir kt. (2011) teigia, kad studijų kokybės užtikrinimas ir tobulinimas yra pripažintas prioritetine veiklos kryptimi ir Europos aukštojo mokslo bendros erdvės pagrindu. Autoriai pabrėžia, kad Salamankos konvencijoje tarp pagrindinių principų buvo įvardinta visuomeninė atsakomybė už aukštąjį mokslą, mokslo tyrimais grįstas aukštasis mokslas, įvairovė, pasitikėjimas, relevantiškumas, bakalauro ir magistro kvalifikacinių laipsnių palyginamumas, patrauklumas ir kt.

Aukštojo mokslo kokybės ir tyrimų svarba tarptautiniu lygmeniu, yra akivaizdi, tad studentų rengimas, orientuojantis į tyriminių kompetencijų ugdymą, yra svarbi siekiamybė.

² *Europos mokslinių tyrimų erdvė. Naujos perspektyvos. Žalioji knyga.* (2007). Europos bendrijų komisija, Briuselis, 4.4.2007 KOM(2007) 161.

1.2. Studentų tiriamieji gebėjimai

LR mokslo ir studijų įstatyme (2009)³ bakalauro studijos apibrėžiamos kaip skirtos bendrai erudicijai ugdyti, teoriniams studijų krypties pagrindams perteikti ir profesiniams įgūdžiams, kurie būtini savarankiškam darbui, formuoti. Anot Laužacko, Gedvilienės, Tūtlis (2010), darbdaviai labiau vertina aukštesnės kvalifikacijos specialistus, kurie, be kitų gebėjimų, yra įvaldę ir mokslinio tyrimo gebėjimus. Lyg pritardama šiai nuomonei, Sakalauskaitė (2012) mokslinių tyrimų gebėjimus aiškina kaip profesinio kompetentingumo ugdymosi pasekmę. Jos atliktas tyrimas rodo, kad studentų nuomone, gebėjimas atlikti tyrimus yra svarbus kiekvienam specialistui (pedagogui), nes tai įrodo ne tik profesinį kompetentingumą, bet ir veiklos kokybę bei mokslinės veiklos tęstinumą.

Tereševičienė, Bulajeva, Čepienė ir kt. (2011) kompetenciją apibūdina kaip dinamišką žinių, gebėjimų, vertybių ir požiūrių derinį, įgalinantį tinkamai atlikti veiklą. Pasak autorių, studijų metu ugdomų ir plėtojamų kompetencijų svarbiausi komponentai – įgytos žinios, gebėjimai jas taikyti, kuriuos studijoms pasibaigus jis geba pademonstruoti, o ugdytojas gali matyti, stebėti ir įvertinti.

Jandildinov, Baimukhanbetov, Aknazarov ir kt. (2013) kompetenciją apibrėžia kaip motyvacinį veiksnį, kuris yra atsakingas už asmens pasiekimus.

Pirmoji studijų pakopa baigiama bakalauro darbu, kuris atskleidžia studento įgytas kompetencijas, gebėjimą jas pritaikyti savarankiško tyrimo procese. Survutaitė (2005) teigia, kad studentas bakalauro darbu pademonstruoja įgytus mokslinio darbo įgūdžius: pasirinkti bakalauro temą atitinkančius mokslinių tyrimų metodus; originaliai, teisingai ir metodiškai pritaikyti mokslinio tyrimo procedūras ir principus. Autorė išskiria gebėjimus, kuriuos studentai įrodo baigiamuoju darbu: gebėjimą surinkti, pateikti, aprašyti, išvardyti, pasirinkti faktus bei tyrimo metodus; gebėjimą praktiškai pritaikyti žinias, atskirti, paaiškinti, iliustruoti faktus bei teorijas; atlikti gautų rezultatų analizę, formuluoti mokslines išvadas (Survutaitė, 2005).

Balčiūnas, Juozaitienė, Rudytė, Tijūnaitienė (2014) rašo, kad bakalauro baigiamasis darbas yra savarankiškas mokslinio tiriamojo pobūdžio studento darbas, kurį studentas rengia studijų programos pabaigoje. Jis skirtas analitinėms, tiriamosioms bei kitoms pažintinėms ir profesinėms kompetencijoms formuoti. Studento tiriamosios veiklos kompetencija įtraukta į profesinių ir bendrųjų kompetencijų struktūrą, kurią studentas privalo išsiugdyti studijų laikotarpiu.

³ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.

Kiekvienoje bakalauro studijų programoje ugdomos bendrosios ir dalykinės kompetencijos bei siekiami studijų programos rezultatai, kuriuos sėkmingai studijas baigęs asmuo turi pademonstruoti baigiamuoju darbu. Dublino aprašuose (2004), kuriuose apibūdinami studijų pakopų numatomi studijų rezultatai, šalia kitų įgyjamų kompetencijų įvardijamos pirmosios studijų pakopos studento įgyjamos mokslinės kompetencijos – *gebėjimai rinkti ir interpretuoti duomenis (savo studijuojamoje srityje), kurių reikia svarbioms socialinėms, mokslinėms ir etinėms problemoms spręsti*. Tam tikri kriterijai ir reikalavimai, išdėstyti ir kiekvienos aukštosios mokyklos baigiamųjų darbų reikalavimų aprašuose. Kaffemanienė (2012), teigia, kad bakalauro darbą ginantis studentas turi pademonstruoti kompetencijas: analizuoti teorines ir praktines pasirinktos tyrimo srities aktualijas; planuoti mokslinį tyrimą (formuluoti problemą ir pagrįsti jos mokslinio tyrimo aktualumą; formuluoti tyrimo objektą, tikslą, uždavinius, pasirinkti adekvačią tyrimo metodiką); atlikti tyrimus, analizuoti, įvertinti ir interpretuoti empirinius duomenis, taikyti mokslinių duomenų analizės metodus; raštu parengti tyrimo ataskaitą (bakalauro darbą), argumentuotas tyrimo išvadas; argumentuotai diskutuoti, remdamasis atlikto tyrimo duomenimis⁴. Autorė tvirtina, kad šių kompetencijų pademonstravimas įrodo studento mokslinio tyrimo ir duomenų analizės gebėjimus.

Bakutytė, Malakauskas, Ušeckienė ir kt. (2009) teigia, kad bakalauro darbo tikslas yra įrodyti, jog studentas yra susiformavęs pradinis tiriamosios veiklos gebėjimus ir pasirengęs savarankiškai atlikti nedidelės apimties tyrimą. Sakalauskaitė (2012) pritardama šiam teiginiui rašo, kad absolventas studijų laikotarpiu turi būti išplėtojęs tiek bendrąsias, tiek profesines kompetencijas ir iš pastarųjų vieną svarbiausių, t. y. tyriminę kompetenciją, kad gebėtų vykdyti mokslinį tiriamąjį darbą.

Kaffemanienės (2006) teigimu, studijų programos *Specialioji pedagogika* studentai, baigdami studijas, turi būti susipažinę su naujausiais specialiosios pedagogikos ir logopedijos bei kitais moksliniais tyrimais, kritiškai vertinti teorines ir praktines specialiojo pedagogo darbo aktualijas, kūrybiškai naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, taip pat atlikti įvairių rūšių informacijos paiešką, naudotis duomenų bazėmis, savarankiškai atlikti edukacinės ir socialinės aplinkos mokslinius tyrimus, taikydami įvairias tyrimų technologijas, kokybinius ir kiekybinius tyrimo duomenų analizės metodus.

Pasak Survutaitės (2005), studentas, atliekantis mokslinį tyrimą, turi tikslą – rasti tiesą, bei uždavinius – aprašyti mokslinio pažinimo objektą, išaiškinti jo ypatybes ir prognozuoti raidą. Šie uždaviniai laikomi kertiniais tyrimo sampratoje, ir Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė (2008) juos apibūdina taip: *aprašymo uždavinys* – pradinis tyrimo etapas, kai ieškoma atsakymo į

⁴ Baigiamojo darbo vertinimo kriterijai (2009; red. 2012).
http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroses_ir_negales_studiju/Studijos_bendra_info/201310%20baig.darbu%20vertinimo%20kriter.pdf (žiūrėta: 2014-12-21).

klausimus, kas yra mokslinio pažinimo objektas, kokios jo savybės, kur ir kada jis yra; *mokslinio aiškinimo uždavinys* – atskleidžiami priežastiniai ryšiai tarp tų tikrovės faktų, reiškinių, procesų, dėsnių, kuriuos siekiama paaiškinti, ir kitų reiškinių, procesų, dėsnių, kurie jau žinomi, yra bendresni negu aiškinamieji arba lemia tiriamojo objekto ypatybes; *objekto mokslinio prognozavimo uždavinys* – prognozuojama tai, kas bus ateityje. Autoriai teigia, kad šie bendrieji mokslinio tyrimo uždaviniai lemia mokslinio tyrimo procesą, todėl tyrėjas turėtų jais remtis planuodamas mokslinį tyrimą.

Survutaitė (2005) apibrėžia, kad bakalauro darbas yra savarankiškas kvalifikacinis pagrindinių studijų baigiamasis darbas, kuriuo remdamasi kvalifikacinė komisija vertina studento pasirengimą savarankiškam darbui ir suteikia atitinkamą kvalifikaciją. Autorė pabrėžia, kad tyrimo atlikimas yra būdas įvertinti, ar studentas suvokia socialinio reiškinių, proceso (problemos) svarbą, būklę, kitimo tendencijas ir geba nustatyti pagrindinius veiksnius.

Studijų programose yra numatytas nuoseklus studento savarankiško mokslinio tiriamojo darbo gebėjimų formavimas. Pasak Kaffemanienės (2006), bakalauro darbas sudaro sąlygas studentui ugdytis mokslinės tiriamosios veiklos kompetencijas bei įgyti gebėjimų modeliuoti mokslinį tyrimą, taikant socialinių mokslų tyrimo metodologiją ir metodus. Studentai, rengiantys baigiamuosius darbus, turėtų laikytis tyrimų metodologijos reikalavimų, jų žinojimas padeda studentams susisteminti struktūrinės mokslinio darbo dalis, parengti kokybišką ir visapusiškai vertingą mokslinį darbą.

1.3. Tyrimo metodologinės kokybės samprata

Metodologiją Kardelis (2002), plačiąja prasme apibrėžia kaip bendriausius pažinimo principus (žodis *metodologija* kilęs iš graikų kalbos žodžių „*methodos*“ ir „*logos*“). Įvairioje literatūroje ši sąvoka traktuojama nevienodai. Pavyzdžiui, pedagogikos metodologija – tai žinių sistema apie mokslinio pedagoginio pažinimo procesą, metodus ir konkrečių pedagoginių tyrimų metodiką (Kardelis, 2002).

Pasak Bitino (1998, p. 8), mokslinės veiklos rezultatus padeda gauti mokslininkų pažinimo veikla, kuri vadinama moksliniu tyrimu. Autorius mokslinį tyrimą vadina sistema, kurios paskirtis – rinkti informaciją apie nagrinėjamos tikrovės objektus, ją pertvarkyti, kondensuoti, o visuomenei pateikti jau apibendrintas, visapusiškai patikrintas išvadas apie tiriamuosius objektus.

Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių sėkmingą mokslinio tyrimo baigtį, yra tinkamai parinkti tyrimo metodai. Tidikio (2003, p. 368) teigimu, teisingai panaudoti metodai lemia ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet ir tyrimo proceso veiksmingumą; nuo teisingo

metodo pasirinkimo priklauso gaunamų rezultatų vertė. Autoriaus manymu, tikras nagrinėjamo objekto vaizdas gali būti gautas tik pasirinktu teisingu keliu ir jam adekvačiu metodu. Priklausomai nuo to, kokio pobūdžio problema iškeliamą, pasirenkamas tyrimo metodas.

Bitino, Rupšienės, Žydzūnaitės (2008) teigimu, gausiame informacijos sraute dažnai glūdi žinių grūdėliai, kurie gali praversti siekiant įgyvendinti svarbias tendencijas, sukurti naujas galimybes, išspręsti problemas. Pasak autorių, nepatyrę tyrėjai neretai surenka gausią pirminę informaciją, tačiau neįvaldę jos analizės, apibendrinimo priemonių ir būdų, nežino, ką su ja daryti; tokiais atvejais tiriamoji veikla lieka neproduktyvi.

Teoriniai tyrimo metodai. Studijų metu studentai įgyja tyrimo metodologijos žinių ir gebėjimų, kaupia žinias ir ruošiasi savarankiškam tyriminiam darbui. Tidikio (2003) nuomone, tyrimas pradedamas analizuojant teorinę literatūrą, keliant klausimus ir ieškant atsakymų. Pasak autoriaus, teorija visapusiškai atskleidžia esminius, dėsningus tiriamojo objekto ryšius, remdamasi įvairiais mokslinio pažinimo būdais: empirinių duomenų apibendrinimu, dėsniais, klasifikacija, tipologija, mąstymo operacijomis. Autorius teigia, kad teorinių metodų paskirtis yra padėti tyrėjui įvaldyti šias funkcijas.

Bitinas (1998) teorinį tyrimą vadina kūrybišku aktu, kurio esmę sunku aprašyti. Jo manymu, teoretiko neturi varžyti iš anksto priimtos mokslinės dogmos, jis turi teisę formuluoti „beprotiškas“ idėjas. Tidikis (2003) teorinius metodus įvardina kaip instrumentą, kuriuo tyrėjas giliau pažįsta tiriamus objektus, aiškinasi objektyvią tiesą ir formuluoja mokslinius dėsningumus.

Kardelis (2002) rašo, kad analizuodamas literatūrą, studentas gali nesunkiai pastebėti, jog nėra vienintelio atsakymo į tiriamąjį klausimą. Į tą patį dalyką žiūrima skirtingai, gali būti akcentuojamos skirtingos ypatybės, atskleidžiami skirtingi požiūriai. Autoriaus teigimu, šiais laikais kompiuterinės technikos naudojimas palengvina pirminių ir antrinių šaltinių paiešką, tačiau, kita vertus, techninių priemonių panaudojimas nepadedą svarbiausio – skaityti, suprasti ir įvertinti .

Tidikis (2003) išskiria šiuos teorinius tyrimo metodus: abstrakcijos metodą, alternatyvų metodą, analizę, analogijos metodą, apibendrinimo metodą, idealizaciją, modeliavimą, sintezę ir kt. Autorius pabrėžia, kad teorinių metodų vaidmuo visame mokslinio tyrimo procese yra pastovus ir universalus. Jie atspindi mąstymo operacijų kryptingumą, minties veiksmus bei mąstymo turinį.

Empiriniai tyrimo metodai. Empirinis tyrimas yra svarbiausia mokslinio tyrimo sudedamoji dalis. Tidikio (2003) teigimu, skirtingai nuo teorinio tyrimo, kai tyrėjas operuoja mokslinėmis sąvokomis, kategorijomis, atspindinčiomis reiškinių, būklių, procesų esmines savybes, empirinio tyrimo analizės objektas yra veiksmas, veikla, poelgiai, žmonių ir socialinių

bendrijų elgesys, konkretūs žmonių veiklos produktai. Autorius pabrėžia, kad empirinis tyrimas nėra paprastas atsitiktinių reiškinių, faktų stebėjimas ar fiksavimas. Kiekvienas tyrimas turi turėti aiškų tikslą, objektą, programą, turi būti numatytos jos įgyvendinimo sąlygos. Norint gauti objektyvesnius duomenis, patartina remtis ne vienu, o nors dviem empirinio tyrimo metodais.

Kardelis (2002) pabrėžia empirinių tyrimų metodų reikšmę ir juos įvardina, kaip svarbiausią tyrimo metodologijos grandį. Autorius visus empirinius tyrimus pataria skirstyti į dvi grupes: stebėjimo ir eksperimento. Jo teigimu, bet koks bandymas įvairiai grupuoti tyrimo metodus, kaip ir tyrimus apskritai, tėra tik priemonė, padedanti geriau suvokti vieno ar kito metodo privalumus bei jo taikymo metodologijos ypatumus.

Tidikis (2003) išskiria tokius empirinio tyrimo metodus kaip stebėjimas, pokalbis, interviu, bibliografinis metodas, anketinis metodas, dokumentų analizė, kontent – analizė, eksperimentas, ekspertų vertinimas, sociometrinis metodas, testai, profesinės patirties apibendrinimo metodas. Autorius pabrėžia, kad empirinis tyrimas gali atskleisti ir surasti naujus reiškinius ir faktus, kurių svarba išaiškinta teoriniais tyrimais.

Kokybinė metodologija. Kokybinės tyrimo metodologijos sampratos analizė, pasak Kardelio (2002), yra problemiška daugeliu aspektų. Autoriaus teigimu, kokybiniai tyrimai mokslinėje literatūroje dažniausiai asocijuojami su tam tikromis mokyklomis, tyrimų tradicijomis, kurios plačiai žinomos kaip interpretacinė sociologinė tradicija, ypač fenomenologija, etnometodologija ir simbolinis interakcionizmas (Kardelis, 2002). Kokybinio tyrimo tikslas - suprasti asmenį, jo elgesį ir jautimus bei fizinės, socialinės ir psichologinės aplinkos poveikį jam, o ši metodologija apima ilgalaikį objekto (asmens, grupės, organizacijos) tyrimą.

Tidikis (2003) rašo, kad kokybiniuose tyrimuose individas nagrinėjamas ne kaip priklausomas nuo bendrų socialinių dėsningumų, kurio kryptingumą iš išorės lemia socialinės normos ir tradicijos, bet kaip unikali asmenybė, kuri savaip suvokia socialinę tikrovę, kuri turi savimone ir per ją atspindi šią tikrovę, suteikia jai tam tikrą prasmę, išreiškiamą jo samprotavimais ir elgesiu. Autoriaus teigimu, kokybinio metodo strategija galima būtų įvardinti probleminės situacijos atvirą, nestruktūrizuoto pobūdžio analizę, kai tyrėjo dėmesys koncentruojamas į padidintą atskirų subjektų socialinio objektyvaus ir subjektyvaus patyrimo nagrinėjimą.

Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė (2008) teigia, kad kokybiniu tyrimu siekiama statistiškai apibūdinti objekto esminius požymius, jo funkcionavimo veiksnius, taip pat atlikti mokslinę žvalgybą – aprašyti pasirinktą pažinimo objektą, gauti duomenų apie mažai tirtą socialinį reiškinį ar procesą ir šių duomenų pagrindu kurti hipotetinį, tolesniam tikrinimui skirtą objekto modelį.

Survutaitė (2005) pabrėžia, kad kokybiniam tyrimui būdingas atvirumas, lankstumas, sistemiškumas ir nesilaikymas griežtos struktūros. Autorė teigia, jog kokybinis tyrimas pagrįstas tyrėjo savianalize ir refleksija. Pagal tiriamų reiškinių rūšis, kokybinių tyrimų tradicijas, vienaip ar kitaip svarbias, pavyzdžiui, edukologijai, galima skirstyti į tris kategorijas (Kardelis, 2002, p. 284): vidinės patirties tyrimai; visuomenės ir kultūros tyrimai; kalbos ir komunikacijos tyrimai.

Tidikis (2003) teigia, kad kokybiniai metodai yra universalus pobūdžio, todėl reikalauja tyrėjo erudicijos ir praktinės gyvenimo patirties. Autorius pabrėžia, kad tyrėjas turi gebėti sumaniai derinti abstraktų ir konkretų mąstymą, vertindamas įvairią informaciją, remtis sociologijos ir kultūros žiniomis, derinti interviu vedėjo, socialinio psichoterapeuto ir analitiko funkcijas, turėti mokslinę intuiciją ir vaizduotę, gebėti sveikai mąstyti ir remtis makro ir mikro sociologinėmis paradigmomis ir koncepcijomis.

Bitinas ir kt. (2008) kokybinių duomenų rinkimo metodus skirsto į tris grupes, atsižvelgiant į pagrindinius tyrėjo atliekamus veiksmus (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 152): duomenys renkami stebint (stebėjimas); duomenys renkami klausinėjant (interviu); renkami žmonių sukurti veiklos produktai – dokumentai (dokumentų rinkimas).

Bitino ir kt. (2008) teigimu, vien surinkti tyrimo duomenis kokybiniam tyrimui nepakanka. Siekiant pateikti patikimus tyrimo rezultatus, kokybinius tyrimus atliekantys tyrėjai turi įsitraukti į aktyvų analitinį procesą visuose tyrimo etapuose, bei gebėti prasmingai interpretuoti kokybinius duomenis. Šioje vietoje ir kyla didžiausi neaiškumai tyrėjams, kadangi duomenų gausa yra didžiulė, o aiškiai nustatytų bendrų susitarimų duomenų analizės atžvilgiu, nėra. Atlikti kokybinių duomenų analizę galima tokiais būdais: kokybine turinio analize; fenomenologinio tyrimo duomenų analize; etnografinio tyrimo duomenų analize; fenomenografinio tyrimo duomenų analize; induktyviai grindžiamosios teorijos duomenų analize; naratyvų tyrimo duomenų analize; veiklos tyrimo duomenų analize; atvejo tyrimo duomenų analize (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 207).

Kardelio (2002) nuomone, kokybinių duomenų analizė remiasi keliais duomenų analizės metodais. Vienas jų yra nuolatinis lyginamasis metodas, kurio esmę sudaro duomenų skirstymas ir kodavimas pagal kategorijas per visą jų rinkimo laikotarpį. Vėliau kategorijos apibrėžiamos ir ieškomas tarpusavio ryšys su kitomis kategorijomis. Kitas metodas yra teiginių ir hipotezių formulavimas, remiantis išsamiai surinktais duomenimis. Trečias analizės būdas - kai iš visos duomenų bazės išrenkami duomenys, kurie patvirtina tyrinėtojo supratimą ar suvokimą. Galiausiai, medžiaga pateikiama ataskaitos forma.

Kiekybinė metodologija. Tidikis (2003), apibūdindamas kiekybinę metodologiją teigia, kad tai yra procedūrų, būdų ir aprašymo metodų visuma, suteikianti galimybę gauti naujų sociologinių žinių, pertvarkytų ir formalizuotų, remiantis šiuolaikinės matematikos ir

skaičiavimo technikos laimėjimais. Stake (1995, cit. Survutaitė, 2005) teigimu, kiekybiniais tyrimais galima vadinti statistinius arba eksperimentinius tyrinėjimus, t. y. tuos tyrinėjimus, kurie pabrėžia kiekybinių duomenų pobūdį bei nenatūralią tyrimo situaciją. Autorės teigimu, kiekybiniai tyrimai padeda giliau ir tiksliau nagrinėti kintančius kiekybinius dėsningumus, jiems suteikia sociologinių žinių pavidalą.

Kardelis (2002) kiekybinį tyrimą apibūdina kaip struktūrizuotą, besiremiantį iš mokslinės problemos išplaukiančia hipoteze, tyrimą, taikant matematinės statistinės analizės būdus tyrimo duomenims – skaičiams sutvarkyti.

Bitinas (1998) išskiria pagrindines kiekybinio tyrimo ypatybes:

1. *Tyrimo uždavimas* – objektas sąlygiškai izoliuojamas nuo aplinkos, hipotezė apibrėžta, tyrimu siekiama gauti konkretų jos vertinimą. Iškeltiems klausimams iš anksto numatomi alternatyvūs atsakymai, ugdymo situacijos parenkamos ir jomis manipuluojama taip, kad hipotezės vertinimas nekeltų abejonių.
2. *Analitinis požiūris į objektą* – objektas suvokiamas kaip pavienių požymių visuma, siekiama sumažinti jų kiekį, rasti empirinius kiekybinius ryšius. Atskleidžiama duotų kategorijų bei dimensijų vidinė struktūra, neesminės detalės ignoruojamos. Dėmesys telkiamas į stacionarius reiškinius, procesas interpretuojamas kaip diskretinių būsenų aibė.
3. *Kiekybiniai duomenys* – pirminė informacija renkama matuojant požymius, ieškoma invariantinių tyrimo objekto komponentų; duomenys reiškiami formalizuota kalba, imties problema yra esminė. Kiekybinės išvados grindžiamos kiekybinės analizės rezultatais.
4. *Tyrėjo maksimalus eliminavimas* – tyrėjas siekia rinkti pirminius duomenis, taikydamas patikimas tyrimo metodikas, eliminuoti savo asmenybės poveikį. Duomenų analizei taikomi matematiniai metodai (naudojamos kompiuterių programos). Kai tyrėjo asmenybės neįmanoma eliminuoti, siekiama įvertinti jos poveikį tyrimo rezultatams.
5. *Konteksto neutralumas* – siekiama tyrimo rezultatų, nepriklausančių nuo ekonominių, socialinių, pedagoginių sąlygų, bandoma atskleisti bendrąsias ugdymo tendencijas, dėsningumus, principus (Bitinas, 1998, p. 77-78).

Tidikio (2003) teigimu, kiekybiniai metodai padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius ir statistinius dėsningumus, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos praktiškai naudoti procesų valdymą ir prognozavimą. Survutaitė (2005) išskiria šiuos pagrindinius kiekybinio tyrimo metodus: eksperimentas, anketavimai, testai.

Eksperimentas – bendramokslinis metodas naujoms žinioms gauti kontroliuojamomis ir valdomomis sąlygomis, reiškinių priežastiniams – padarininiams santykiams ir procesams nustatyti (Tidikis, 2003, p. 505).

Anketavimas – tai klausimų rinkinys, kurį pagal taisykles užpildo klausiamasis. Pateikus keletą klausimų galima gauti daugybę informacijos. Tam tikroms žinioms rinkti naudojamos įvairios anketos: oficialios, anoniminės (Tidikis, 2003, p. 474). Pagal atsakymų formą anketos skirstomos į uždaras ir atviras. Šis metodas yra vienas populiariausių tyrimo metodų.

Testai – tai matavimo procedūra, kurios metu iš anksto sukonstruotų ir pagrįstų etaloninių užduočių pagrindu reliatyviai įvertinamas individualių savybių kiekinės išraiškos laipsnis (Kardelis, 2005, p. 208). Tidikio (2003) teigimu, testų paplitimą sąlygoja keletas kriterijų: patikimumas, validumas, koreliacija.

Pasak Kardelio (2002), kiekybinis tyrimas yra labiau suplanuotas ir struktūrizuotas, nes tyrimo metodai bei duomenų matavimo priemonės dažniausiai būna sukonstruotos dar prieš tyrimą.

Tidikis (2003) pabrėžia, kad tyrėjai, savo darbe naudojantys kiekybinius tyrimo metodus, dažnai pradiniam etape naudoja kokybinius metodus. Šių metodų grupės veiksmingai papildo vienos kitas ir, norint išsamiai pažinti tyrimo objektą, jų sąveika duoda išsamesnių, objektyvesnių ir patikimesnių rezultatų.

Apibendrinant pirmajame skyriuje analizuotą literatūrą pastebime, kad autorių teigimu, studentas studijų laikotarpiu turėtų būti pasirengęs atlikti teorinį ir empirinį tyrimą, gebėti vertinti ir analizuoti gautus duomenis, bei pateikti argumentuotas išvadas. Visi šie gebėjimai turėtų atsispindėti rengiant reikšmingą, kokybišką ir visapusiškai naudingą baigiamąjį darbą.

Pirmojoje studijų pakopoje įgyti mokslinio tyrimo gebėjimai padeda pagrindą tolesnei studento mokslinei bei profesinei veiklai ir leidžia įvertinti jo tiriamąją kompetenciją. Autorių teigimu atliekant tyrimą studentas privalo būti susipažinęs su pagrindinėmis tyrimo sąvokomis, mokėti tinkamai planuoti ir atlikti tyrimą, gebėti suderinti ir įgyvendinti keliamus bendruosius metodologinius reikalavimus, taip pat gebėti kūrybiškai ir problemiška analizuoti tiriamą reiškinį.

Tyrimas, aprašytas antrame šio darbo skyriuje buvo atliktas, siekiant atskleisti pirmosios pakopos studijų programos *Specialioji pedagogika* baigiamųjų darbų turinio kokybę.

2 skyrius. STUDIJŲ PROGRAMOS *SPECIALIOJI PEDAGOGIKA* BAIGIAMŲJŲ DARBŲ TURINIO KOKYBĖS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas kiekybinės turinio analizės metodas. Tidikio (2003, p. 499) teigimu, turinio analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, suskaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elemento ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa darbo apimtimi. Autorius turinio analizės metodą vadina technika, leidžiančia objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti išvadas. Metodo esmė – suskaičiuoti informaciniame masyve tyrimui įdomius prasminius vienetus ir analizuoti juos pagal empirinius indikatorius.

Merkys (1995) nurodo, kad atliekant kiekybinę turinio analizę būtina nagrinėjamų tekstų turinyje aptikti būdingus, tipinius struktūrinius vienetus, juos užkoduoti, užfiksuoti tekstų analizės matricoje, tuomet įmanoma atlikti kiekybinę analizę bei gauti duomenis apie struktūrinių vienetų statistinius dažnumus. Nagrinėjant studijų programos *Specialioji pedagogika* baigiamųjų darbų turinio kokybę, buvo pasirinkti baigiamųjų darbų turinio analizės kriterijai (struktūriniai vienetai): bakalauro darbo tema, tyrimo aktualumas, tyrimo objektas, tyrimo tikslas, uždaviniai, citavimas, literatūros sąrašas, išvados.

Siekiant atskleisti studentų baigiamųjų darbų kokybę, remtasi Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto patvirtintomis baigiamųjų darbų rengimo metodinėmis nuostatomis⁵. Bakalauro darbai buvo analizuojami pagal tai, kokias tematikas analizuoti studentai pasirenka, kaip pagrindžia tyrimo aktualumą, formuluoja tyrimo problemą, objektą, tikslą ir uždavinius, remiantis metodologiniais baigiamųjų darbų vertinimo kriterijais. Analizuota, kokius tyrimo metodus studentai taiko dažniausiai. Buvo svarbu atskleisti, kaip studentams sekasi derinti tyrimo duomenis bei išvadas, atskleisti teorinį problemišumą bei laikytis citavimo ir literatūros sąrašo reikalavimų. Bakalauro darbų turinio kokybės analizė atlikta nagrinėjant aukščiau minėtų bakalauro darbo elementų ryšį su kitais elementais ir visuma. Siekta atskleisti studijų programos *Specialioji pedagogika* studentų tyriminę kompetenciją, gebėjimą parengti kokybišką tyrimo ataskaitą, vadovaujantis fakulteto baigiamųjų darbų rengimo metodinėmis nuostatomis.

⁵ Baigiamojo darbo vertinimo kriterijai (2009; red. 2012).

http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/Studijos_bendra_info/201310%20baig.darb%20vertinimo%20kriter.pdf (žiūrėta 2014- 12-03).

Baigiamųjų darbų kiekybinės turinio analizės duomenys užfiksuoti lentelėse, išryškintas struktūrinių vienetų pasikartojimo dažnis, jų atitikimas metodologiniams baigiamųjų darbų kriterijams.

Tyrimas atliktas 2014 m. gruodžio - 2015 m. balandžio mėn..

2.2. Tyrimo imtis

Kardelio (2002) teigimu, tyrimo imtis priklauso nuo tyrimo tikslo ir siekiamos ištirti populiacijos savybių. Bitinas (1998) pabrėžia, kad tyrimo imtis tai tiesiogiai tiriamų vienetų visuma.

Šiame tyrime taikyta tikslinė kriterinė atranka. Tikslinė – tai tokia atranka, kuomet į atrankinę visumą tyrėjas atranka elementus priklausomai nuo tyrimo tikslų; kriterinė atranka – atrenkami visi atvejai atitinkantys tam tikrą kriterijų (Telešienė, 2015).

Šio tyrimo tikslas – atskleisti pirmosios pakopos studijų programos *Specialioji pedagogika* baigiamųjų darbų turinio kokybę – lėmė tyrimo imties atrankos metodą. Tyrimui atlikti buvo atrinkti 49 studijų programos *Specialioji pedagogika* (specializacijos *Logopedija* – 42, specializacijos *Judesio korekcija* – 7) baigiamieji bakalauro darbai.

2.3. Baigiamųjų bakalauro darbų teminis turinys

Visų pirma, studentai pasirenka tyrimo temą, kuria bus atliekamas tyrimas. Būtinai problemos formulavimas bei tyrimo aktualumo pagrindimas, remiantis mokslinių šaltinių analize. Vienu iš atsakingiausių baigiamojo darbo rengimo proceso dalių yra laikomas objekto, tikslo bei uždavinių išgryninimas.

Tidikio (2003) nuomone, svarbu ir sunku pasirinkti temą pagal savo interesus, galimybes ir problemos aktualumą. Autoriaus teigimu, pasirenkant konkrečią temą, reikia atsižvelgti į jos aktualumą, teorinę ir praktinę reikšmę, tyrimo galimybes, specialią literatūrą ta tema, studentų suinteresuotumą tirti vieną ar kitą problemą.

Tiriant studijų programos *Specialioji pedagogika* studentų baigiamųjų darbų kokybę, nagrinėjamų bakalauro darbų temos pagal jų turinį buvo suskirstytos į 13 kategorijų: 1) *logopedinė tematika*, 2) *specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo tematika*, 3) *inkliuzinio ugdymo tematika*, 4) *požiūrio į SUP turinčius asmenis tematika*, 5) *vaikų, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, ugdymo tematika*, 6) *istorijos didaktikos tematika*, 7) *gamtos ir pasaulio pažinimo didaktikos tematika*, 8) *lietuvių kalbos didaktikos tematika*, 9) *matematikos didaktikos tematika*, 10) *vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimais, ugdymo tematika*, 11) *judesio*

korekcijos tematika, 12) bendravimo ir bendradarbiavimo tematika, 13) meninio ugdymo tematika (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Bakalauro darbų temų turinio analizė, sk.

Tematika	Bakalauro darbo tema	Sk.
<i>Logopedinė tematika</i>	„Logopedų, dirbančių bendrojo lavinimo mokykloje, darbo veiklos tęstinumas namuose“	14
	„Didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių komunikacijos ugdymas“	
	„Tarmių įtaka mokiniams, turintiems rašomosios kalbos sutrikimų“	
	„Ikimokyklinių įstaigų pedagogų balso sutrikimai“	
	„Mikčiojimo įveikimo galimybės“	
	„Kalbinio ugdymo priemonės specialiojoje mokykloje“	
	„Didaktinių žaidimų reikšmė specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių pradinį klasių mokinių kalbinio ugdymo procese“	
	„Vaikų, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, kalbinis pasirengimas mokyklai“	
	„Logopedinės pagalbos teikimo namuose ypatumai“	
	„Daugiakalbėje aplinkoje gyvenančių mokinių kalbos sutrikimai ir sunkumai“	
	„Ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymas(is)“	
	„Smėlio terapijos taikymas vaikų neišsivysčiusiai kalbai ugdyti“	
	„Pradinių klasių mokytojų pasirengimas atpažinti skaitymo ir rašymo sutrikimus bei teikti pagalbą“	
	„Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos neišsivystymą, žodyno turinimas per kūrybinę veiklą“	
<i>Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo tematika</i>	„Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas kaimo mokykloje“	9
	„14-21 m. mokinių, turinčių nežymų intelekto sutrikimą, ugdymo karjerai specialiosiose mokyklose bruožai“	
	„Specialiojo pedagogo veiklos ypatumai mokyklos vaiko gerovės komisijoje“	
	„Švietimo pagalbos ypatumai mokiniams, turintiems didelių specialiųjų ugdymosi poreikių“	
	„Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, karjeros planavimas“	
	„IKT panaudojimo galimybės ugdant SUP ugdytinius logopedų ir specialiųjų pedagogų požiūriu“	
	„Specialiosios pedagoginės pagalbos prieinamumas ir reikmė ikimokyklinio ugdymo įstaigose“	
	„Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiekimų vertinimas bendrojo lavinimo mokykloje“	
<i>Inkliuzinio ugdymo tematika</i>	„Nežymiai sutrikusio intelekto vaikų adaptacija bendrojo lavinimo mokykloje“	3
	„Dauno sindromą turinčio vaiko ugdymas inkliuzinėje mokykloje“	
	„Palankios ugdymui(si) psichologinės ir fizinės aplinkos kūrimas inkliuzinėje klasėje“	
<i>Požiūrio į SUP turinčius asmenis tematika</i>	„Nežymiai sutrikusio intelekto mokinių ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje“	2
	„Ikimokyklinio amžiaus vaikų požiūris į negalių ir sutrikimų turinčius bendraamžius“	
<i>Vaikų, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, ugdymo tematika</i>	„Smurtas ir patyčios prieš vaikus, turinčius kalbėjimo ir kalbos sutrikimų“	4
	„1 - 4 klasės mokinių, turinčių aktyvumo ir dėmesio sutrikimą, agresyvumo priežastys ir pasireišimo formos bendrojo ugdymo mokykloje“	
	„Vaikų elgesio internete įvairovė“	
	„Paauglių elgesio ir mokymosi motyvacijos ypatumai“	
<i>Istorijos didaktikos tematika</i>	„Mokinių, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, elektroninių patyčių raiška virtualioje erdvėje“	1
	„7-8 klasių jaunuolių, turinčių nežymų intelekto sutrikimą, istorinių vaizdinių ypatumai“	
<i>Gamtos ir pasaulio</i>	„Pradinių klasių mokinių, turinčių didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi	4

<i>pažinimo didaktikos tematika</i>	poreikių, pasiekimai žvėrių pažinimo srityje“	
	„5 klasės mokinių, ugdymų pagal individualizuotą ugdymo (si) programą, mokymosi pasiekimai gyvosios gamtos pažinimo pagrindu“	
	„Pradinių klasių mokinių, turinčių didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiekimai naminių gyvulių pažinimo srityje“	
	„Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokymosi pasiekimai temoje „organizmų dauginimasis““	
<i>Lietuvių kalbos didaktikos tematika</i>	„Skaitymo sutrikimų raiška pradinėse klasėse“	1
<i>Matematikos didaktikos tematika</i>	„Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ploto skaičiavimo uždavinių mokymo strategijos“	1
<i>Vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimais, ugdymo tematika</i>	„Augmentinės ir alternatyvios komunikacijos taikymas, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimų“	1
<i>Judesio korekcijos tematika</i>	„Tėvų, auginančių vaikus, turinčius raidos sutrikimų, požiūris į hipoterapiją tyrimas“	3
	„Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių regėjimo sutrikimų, laikysenos tyrimas“	
	„Ikimokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių vaikų ugdymo galimybės fizinėje veikloje“	
<i>Bendravimo ir bendradarbiavimo tematika</i>	„Specialiųjų pedagogų pasirengimas mokyti bendradarbiaujant“	5
	„Vaikų turinčių ir neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių bendravimo su bendraamžiais ypatumai“	
	„Tėvų ir pedagogo bendradarbiavimo ypatumai ugdant vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose“	
	„Ugdymo dalyvių bendradarbiavimas, tenkinant didelius specialiuosius ugdymosi poreikius“	
	„Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimų ugdymasis aktyvaus mokymosi metodais“	
<i>Meninio ugdymo tematika</i>	„Ikimokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių vaikų ugdymo galimybės menine raiška“	1

Sugrupavus baigiamųjų darbų temas į tam tikros tematikos kategorijas pastebėta, kad daugiausia studentų rinkosi atlikti tyrimus *logopedijos* (14) srityje. Logopedijos tematikos darbų grupėje pastebima įvairaus pobūdžio temų. Studentai atliko tyrimus kalbos ir komunikacijos sutrikimų įveikimo galimybių bei logopedinio darbo ypatybių temomis. Antroje vietoje pagal pasirinkimų dažnumą – *specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo* tematika (9). Šios teminės grupės tyrimuose analizuotos įvairios temos, susijusios su specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo galimybėmis, specialiosios pagalbos prieinamumu ir teikimu įvairiomis aplinkybėmis. Paašškėjo, kad mažiausiai studentus dominančios sritys yra dalykų didaktikos.

2.4. Tyrimo problemos formulavimas

Aktuali tyrimo problema – vienas svarbiausių, tyrimo sėkmę lemiančių kriterijų. Kardelio (2002) teigimu, tyrimo problemos formulavimas reikalauja teorinio pagrindimo. Svarbu prognozuoti tyrimo rezultatus bei, pasak Tidikio (2003), formuluojant mokslinę problemą, remtis mokslo vystymosi arba praktikos poreikiais.

Studentai savo baigiamuosiuose darbuose tyrimo problemą formuluoja skirtingai.

Analizė atlikta nustatant, yra ar nėra tyrimo problemos aktualumo pagrindimas, bei kategorizuojant tyrimo problemas pagal šiuos 3 kriterijus: 1) *problema formuluojama klausimais*, 2) *problema formuluojama aiškiai, remiantis atliktų tyrimų išvadomis*, bei 3) *problema formuluojama neaiškiai, aptakiai, argumentavimas neįtikinantis* (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Tyrimo problemos formuluotė, sk.

Kriterijus	Skaičius	Formuluotė	Skaičius
<i>Tyrimo problemos aktualumo pagrindimas yra</i>	49	<i>Formuluoja klausimais</i>	8
		<i>Formuluoja aiškiai, remiantis atliktų tyrimų išvadomis</i>	28
		<i>Formuluoja neaiškiai, aptakiai, argumentavimas neįtikinantis</i>	13

Sukategorizavus darbus pagal tyrimo problemos buvimą arba ne, paaiškėjo, kad visuose darbuose (49) tyrimo problema formuluojama. Pastebėta, kad skiriasi formuluotės kokybė. Dauguma studentų (28) tyrimo problemą formuluoja aiškiai, remiasi atliktų tyrimų išvadomis, tačiau galima pastebėti, kad nemažai daliai studentų (13) tyrimo problemą ir aktualumą formuluoti sekasi sunkiai. Patebimos tokios klaidos, kai problemos formuluotė neaiški, nesiremiam atliktų tyrimų išvadomis, argumentuojama neįtikinamai.

2.5. Tyrimo objektas

Tyrimo objektas yra tai, kas tiriama. Studentai įvardija tyrimo objektą, tačiau, pasak Kaffemanienės (2006), dažnai klysta, susiedami objektą su tyrimo tema ir problema, neatskleidžia, kas iš tikrųjų tiriama.

Nagrinėjant tyrimo objekto formuluotes baigiamuosiuose darbuose, analizė atlikta remiantis šiais 3 kriterijais: 1) *tyrimo objektas atitinka tyrimo tikslą, temą ir problemą*; 2) *tyrimo objektas neatitinka tyrimo tikslo, temos ir problemos*; 3) *tyrimo objektas suformuluotas netiksliai*. Duomenys apie tyrimo objekto formulavimo kokybę pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Tyrimo objekto formulavimo kokybė, sk.

Kriterijus	Skaičius
<i>Tyrimo objektas atitinka tyrimo tikslą, temą ir problemą</i>	38
<i>Tyrimo objektas neatitinka tyrimo tikslo, temos ir problemos</i>	6
<i>Tyrimo objektas netiksliai suformuluotas</i>	5

Išanalizavus baigiamųjų darbų tyrimo objektų sąsajas su tikslu, gauti duomenys parodė, kad didžioji dalis studentų (38) geba suformuluoti tinkamą tyrimo objektą, tačiau yra atvejų, kai studentai tyrimo objekto nesusieja su tyrimo tema, tikslu, jis suformuluotas netiksliai.

Yra atvejų, kai tyrimo objektas nesutampa su darbo tema (pvz: tema: „Ikimokyklinio

amžiaus specialiųjų poreikių vaikų ugdymo galimybės menine raiška“, o *objektas* suformuluotas: „Išimokyklinio amžiaus vaikų emocijų ir elgesio raiška meninėje veikloje“. Tyrimo tema ir objektas nesisieja tarpusavyje, gali būti suprantami kaip skirtingos tematikos tyrimai.

2.6. Tyrimo tikslo ir uždavinių dermė

Vienas svarbiausių baigiamojo darbo kokybės kriterijų – tinkama tikslo ir uždavinių formuluotė.

Studentai patiria sunkumų formuluodami tikslą, derindami jį su darbo uždaviniais. Pasak Kaffemanienės (2006), studentai neretai parašo *darbo* tikslą, nors turėtų būti formuluojamas *tyrimo* tikslas. Autorės teigimu, uždaviniai turi būti glaudžiai susiję su tyrimo tikslu, nes uždaviniai parodo, kaip siekiama tyrimo tikslo.

Tyrimo tikslo ir uždavinių dermės analizė atlikta kategorizuojant tikslo ir uždavinių tarpusavio ryšį. Tikslo ir uždavinių tarpusavio ryšys apibūdinamas kriterijais, kurie atskleidžia jų dermės ypatumus. Pagrindiniais analizės kriterijais įvardinti: *tyrimo tikslas ir uždaviniai suformuluoti tinkamai, dera tarpusavyje; tyrimo tikslas ir uždaviniai yra nekonkretūs, formuluojami painiai; formuluojant tyrimo tikslą ir uždavinius, vartojami veiksmazodžiai, neatspindintys tyrimo procedūrų* (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Tyrimo tikslo ir uždavinių dermė, sk.

Kriterijus	Skaičius
<i>Tyrimo tikslas ir uždaviniai suformuluoti tinkamai, dera tarpusavyje</i>	28
<i>Tyrimo tikslas ir uždaviniai yra nekonkretūs, formuluojami painiai</i>	7
<i>Formuluojant tyrimo tikslą ir uždavinius, vartojami veiksmazodžiai, neatspindintys tyrimo procedūrų</i>	14

Atlikus tyrimo tikslo ir uždavinių dermės analizę pastebėta, kad didžioji dalis studentų (28) geba tinkamai suformuluoti tyrimo tikslą ir uždavinius, juos suderina tarpusavyje. Analizė atskleidė, kad nemaža dalis studentų (14), formuluodami tyrimo tikslą ir uždavinius, vartoja veiksmazodžius, neatspindinčius tyrimo procedūrų (dažniausiai netinkamai vartojami veiksmazodžiai – *išsiaiškinti, aptarti*).

Pabrėžtina tai, kad darbų, kuriuose tyrimo tikslas ir uždaviniai nedera tarpusavyje, nepastebėta, tačiau pasitaikė atvejų (7), kai jie suformuluoti painiai, neaiškiai, nekonkrečiai.

2.7. Tyrimo metodai

Tidikio (2003, p. 368) teigimu, teisingai panaudoti metodai lemia ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet ir tyrimo proceso veiksmingumą; nuo teisingo metodo pasirinkimo priklauso gaunamų rezultatų vertė. Autoriaus manymu, tikras nagrinėjamo objekto vaizdas gali būti gautas tik pasirinktu teisingu keliu ir jam adekvačiu metodu.

Kokius metodus baigiamuosiuose darbuose studentai naudoja daugiausiai, atskleidžiama pateikiant duomenis (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Tyrimo metodai, sk.

Tyrimo metodologija	Metodai		Sk.
	Teoriniai metodai	<i>Teorinė analizė</i>	48
Kokybinė metodologija	Empiriniai metodai	<i>Stebėjimas</i>	7
		<i>Interviu</i>	21
		<i>Kokybinė turinio analizė</i>	19
		<i>Atvejo analizė</i>	4
Kiekybinė metodologija		<i>Anketinė apklausa</i>	28
		<i>Kiekybinė duomenų analizė</i>	18
		<i>Lyginamoji analizė</i>	1
		<i>Matematinė statistinė duomenų analizė</i>	6
		<i>W.W.K. Hoeqer laikysenos vertinimo metodas</i>	1

Pastebėta, kad dauguma studentų (48) įvardija teorinę analizę, kaip metodą.

Analizuojant, kokia metodologija (*kiekybinė, kokybinė*) dažniau pasirenkama studentų tyrimo duomenims gauti paaiškėjo, kad didesnė dalis studentų (29) renkasi kiekybinės metodologijos metodus, o kokybinius metodus rinkosi šiek tiek mažiau – 27 studentai. Pastebėta, kad populiariausias kiekybinis tyrimo metodas duomenims surinkti yra anketinė apklausa (28), o dažniausiai pasirenkamas kokybinis metodas – interviu (21).

Atlikus analizę paaiškėjo, kad studentai, tyrimo duomenims apdoroti dažniau taiko kiekybinius metodus, pasirinkdami kiekybinę duomenų analizę (18), matematinę statistinę duomenų analizę (6), ar kt. metodus. Kokybinę turinio analizę tyrimo duomenims apdoroti pasirinko 19 studentų.

2.8. Tyrimo teorinės koncepcijos ir prielaidos

Mokslinės literatūros apžvalga ir analizė, pasak Tidikio (2003), parodo atitinkamos srities tyrinėjimų nepakankamumą ar prieštaringumą, t. y. iškeliamą problemą, kurią numatoma spręsti, arba gali būti pagrįstas naujas požiūris į problemą. Studentai savo baigiamuosiuose darbuose atlieka teorinę analizę, kuria remiasi atlikdami empirinį tyrimą.

Kaffemanienė (2006) išskyrė svarbiausius aspektus kokybiškai teorinei analizei atlikti bei dažniausiai pastebimas klaidas ir trūkumus studentų darbuose. Šiais aspektais remiantis, analizuota, ar: *interpretuotos pagrindinės sąvokos; pasirinkti adekvatūs šaltiniai nagrinėjamai problemai; pasitelkta kritinė analizė; interpretuojama teorija, išryškinant teorinį konceptualumą; pateiktos apibendrinamosios išvados* (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Teorinės analizės kokybė, sk.

Kriterijus	Skaičius
<i>Interpretuotos pagrindinės sąvokos</i>	45
<i>Pasirinkti adekvatūs šaltiniai nagrinėjamai problemai</i>	44
<i>Pasitelkta kritinė analizė</i>	27
<i>Interpretuojama teorija, išryškinant teorinį konceptualumą</i>	35
<i>Pateiktos apibendrinamosios išvados</i>	32

Atlikus teorinės dalies analizę paaiškėjo, kad dauguma (45) studentų interpretuoja pagrindines sąvokas ir dažniausiai (44) visi pasirinkti literatūros šaltiniai yra adekvatūs analizuojamai temai.

Svarbu pastebėti tai, kad silpnoji studentų vieta, analizuojant mokslinius šaltinius, yra kritinio mąstymo nebuvimas. Kritiškai analizuoti ir mąstyti gebėjo tik dalis (27) studentų.

Pasitaiko atvejų, kai studentai pamišta pateikti apibendrinamąsias išvadas po teorinės analizės. Apibendrinamąsias išvadas pateikė didesnė dalis (32) studentų.

2.9. Tyrimo tikslo, uždavinių ir išvadų dermė

Kardelio (2002) teigimu, išvados yra atsakymas į darbo pradžioje išsikeltus tyrimo uždavinius. Autoriaus teigimu, išvados turi atitikti darbo pavadinimą, tikslą, uždavinius, gautus rezultatus bei būti suformuluotos konkrečiai.

Tyrimo tikslo, uždavinių ir išvadų dermė studentų baigiamuosiuose darbuose buvo išanalizuota ir sugrupuota pagal tai, ar minėtieji faktoriai dera tarpusavyje, ar ne (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Tyrimo tikslo, uždavinių ir išvadų dermė, sk.

Kriterijus	Skaičius
<i>Tyrimo tikslas, uždaviniai ir išvados dera tarpusavyje</i>	35
<i>Tyrimo tikslas, uždaviniai ir išvados nederą tarpusavyje</i>	14

Atlikus tyrimo tikslo, uždavinių ir išvadų dermės analizę atskleista, kad dauguma (35) studentų tyrimo išvadas formuluoja remdamiesi tyrimo uždaviniais, tačiau nemažai (14) jų nepaiso tyrimo pradžioje išsikeltų uždavinių ir išvadas formuluoja apibendrintas, nekonkrečias, neatitinkančias tyrimo uždavinių eiliškumo.

2.10. Tyrimo duomenų bei išvadų dermė

Tyrimo duomenų ir išvadų suderinamumas – svarbus rodiklis kokybiškame baigiamajame darbe. Pasak Kaffemanienės (2006), interpretuodamas duomenis, tyrėjas turėtų atsakyti į klausimus: kokias tendencijas išryškino atliktas tyrimas, kodėl gauti vienokie ar kitokie duomenys, kokios sąsajos tarp kitų autorių atliktų tyrimų.

Studentų atliktų tyrimų duomenų ir išvadų suderinamumas atskleistas sukatégorizavus jų dermę pagal šiuos kriterijus: 1) *išvados atitinka tyrimo rezultatus*; 2) *išvados pernelyg apibendrintos, nutolusios nuo tyrimo rezultatų* (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Tyrimo duomenų bei išvadų dermė, sk.

Kriterijus	Skaičius
<i>Išvados atitinka tyrimo rezultatus</i>	37
<i>Išvados pernelyg apibendrintos, nutolusios nuo tyrimo rezultatų</i>	12

Atlikus tyrimo duomenų ir išvadų dermės analizę pastebėta, kad didžiajai daliai (35) studentų tyrimo rezultatus atspindėti tyrimo išvadose pavysta, tačiau nemažai daliai (14) studentų tai sekasi sunkiai. Analizuojant tyrimo duomenų išvadų dermę pastebėta, kad studentai tyrimo išvadomis dažniausiai neatskleidžia tyrimu gautų rezultatų, išvadose pasigendama gautų rezultatų aiškinimo, užfiksuoti per platūs apibendrinimai.

2.11. Citavimo reikalavimų laikymasis

Mokslinės literatūros (autorių, šaltinių nuorodų) pateikimas tekste svarbus baigiamojo darbo komponentas. Kaffemanienė (2006) pastebi, kad dažnai studentų darbuose atskirų teksto pastraipų kalba ir moksliskumas rodo, kad tai yra citata, tačiau nuorodų apie cituojamą autorių nėra.

Studentų baigiamuosiuose darbuose analizuotas citavimo reikalavimų laikymasis ir darbai paskirstyti į dvi kategorijas pagal tai, ar studentas citavimo reikalavimų laikosi, ar ne. Jei ne, išskirtos subkategorijos, apibūdinančios klaidų pobūdį (*netaisyklingai cituojamas šaltinio autorius, metai; cituojamas šaltinis nepateikiamas literatūros sąrašė; cituojamas tekstas, o*

autorius nenurodytas; perrašytas, o ne analizuojamas tekstas; neleistinas schemų, lentelių perspausdinimas; cituojami itin seni šaltiniai; netaisyklingas šaltinio pateikimas išnašose) (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Citavimo reikalavimų laikymasis, sk.

Kriterijus	Skaičius	Klaidos	Skaičius
Nesilaikoma citavimo reikalavimų	32	<i>Netaisyklingai cituojamas šaltinio autorius, metai</i>	22
		<i>Cituojamas šaltinis nepateikiamas literatūros sąrašė</i>	5
		<i>Cituojamas tekstas, o autorius nenurodytas (plagiatas)</i>	11
		<i>Perrašytas, o ne analizuojamas tekstas</i>	11
		<i>Neleistinas schemų, lentelių perspausdinimas</i>	4
		<i>Cituojami itin seni šaltiniai</i>	3
		<i>Netaisyklingas šaltinio pateikimas išnašose</i>	6
Laikomas citavimo reikalavimų	17	–	–

Išanalizavus citavimo reikalavimų laikymąsi baigiamuosiuose darbuose pastebėta, kad didžiojoje dalyje (32) darbų rasta citavimo klaidų. Daugiausiai klaidų (22) užfiksuota nurodant šaltinio autorių. Studentai rašo autoriaus vardą, ar vardo raidę šalia pavardės, nors pagal reikalavimus turėtų būti rašoma tik autoriaus pavardė ir leidinio metai.

Atlikus analizę pastebėta, kad studentai (11) linkę cituoti tekstą, tačiau nenurodyti autoriaus ir teiginius pateikti kaip savo.

Nedaugelyje darbų (3), tačiau pastebėta, kad studentai cituoja itin senus šaltinius (1955, 1967, 1973, 1974, 1977 ir t.t.).

Paaikškėjo, kad citavimo reikalavimų laikymasis nėra stiprioji studentų sritis, mokslinės literatūros (autorių, šaltinių nuorodų) pateikimo tekste įgūdžiai – nepakankami.

2.12. Literatūros sąrašo sudarymo reikalavimų laikymasis

Visi tekste paminėti literatūros šaltiniai privalo būti įtraukti į literatūros sąrašą. Kaffemanienės (2006) nuomone, dažnai baigiamuosiuose darbuose pastebimas netvarkingas literatūros sąrašas (nesilaikoma abėcėlės ir citavimo tvarkos), nurodomi straipsnių rinkiniai be sudarytojo ar redaktoriaus pavardės, taip pat studentams keblumų kelia internetinių šaltinių citavimo tvarka.

Analizuojant baigiamųjų darbų literatūros sąrašo sudarymo taisyklingumą, darbai sugrupuoti pagal tai, kaip studentams sekasi pateikti literatūrą sąrašė. Išskirtos dvi kategorijos, kuriose darbai suskirstyti pagal tai, ar literatūros sąrašo pateikimo tvarka yra tinkama, ar ne. Jei reikalavimų nesilaikoma, išskirtos subkategorijos, kurios apibūdina kokios klaidos pastebėtos literatūros sąrašė (pvz., *nesilaikoma abėcėlės tvarkos*, *nesilaikoma šaltinio pateikimo*

reikalavimų, nenurodytas autorius, netaisyklingai nurodytas internetinis šaltinis). Šie tyrimo duomenys pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė

Literatūros sąrašo sudarymo reikalavimų laikymasis, sk.

Kriterijus	Skaičius	Klaidos	Skaičius
<i>Nesilaikoma literatūros sąrašo reikalavimų</i>	19	<i>Nesilaikoma abėcėlės tvarkos</i>	5
		<i>Nesilaikoma šaltinio pateikimo reikalavimų</i>	9
		<i>Nenurodytas autorius</i>	1
		<i>Netaisyklingai nurodytas internetinis šaltinis</i>	12
<i>Laikomas literatūros sąrašo reikalavimų</i>	30	–	–

Išanalizavus baigiamųjų darbų literatūros sąrašo pateikimo kokybę, pastebėta, kad didesnėje dalyje darbų (30), literatūros sąrašą studentai sudaro remdamiesi literatūros sąrašo sudarymo reikalavimais. Kiek mažesnėje dalyje (19) darbų aptiktos literatūros sąrašo sudarymo klaidos (*nesilaikoma abėcėlės tvarkos, nesilaikoma šaltinio pateikimo reikalavimų, nenurodytas autorius, netaisyklingai nurodytas internetinis šaltinis*). Akivaizdu tai, kad dažniausiai (12) klystama pateikiant internetinius šaltinius.

Apibendrinant gautus tyrimo duomenis, galima pastebėti, jog studentai dažniausiai renkasi atlikti tyrimus logopedijos srityje. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dauguma studentų geba tinkamai suformuluoti tyrimo problemą ir pagrįsti jos aktualumą, tačiau pasigendama tinkamo argumentavimo. Tyrimo tikslo bei uždavinių formulavimas sukelia nemažai sunkumų studentams – vartojami veiksmažodžiai, neatspindintys tyrimo procedūrų (*išsiaiškinti, aptarti*). Pastebima, kad tyrimo duomenims gauti ir apdoroti studentai dažniau pasirenka kiekybinius tyrimo metodus. Tyrimas atskleidė, kad teorinė analizė yra silpnoji baigiamųjų darbų sritis, kadangi pasigendama kritinio mąstymo, kokybiškos analizės bei tinkamo citavimo, kuris sukelia problemų didžiajai daliai studentų. Apibendrinant galima teigti, kad baigiamųjų darbų kokybės gerinimui vertėtų daugiau dėmesio skirti metodologiniams baigiamųjų darbų vertinimo kriterijams bei labiau atsižvelgti į reikalavimus, keliamus baigiamųjų darbų turiniui bei apipavidalinimui.

Išvados

1. Remiantis mokslinės literatūros analizės duomenimis, šiandieninėje visuomenėje, kurioje skatinamos nuostatos mokytis visą gyvenimą, svarbu tobulinti ne tik bendrąsias ir profesines kompetencijas, tačiau taip pat ir mokslinės tiriamosios veiklos kompetenciją. Aukštojo mokslo ir tyrimų kokybės reikšmė akcentuojama Europos lygmeniu ir yra laikoma prioritetiniu klausimu, tad svarbu, kad studentai įgytų gebėjimų, reikalingų parengti reikšmingą, kokybišką bei visapusiškai vertingą mokslinį darbą. Studijų laikotarpiu yra formuojami studento tiriamieji gebėjimai, kas leidžia jam tinkamai planuoti ir atlikti tyrimą, gebėti derinti ir įgyvendinti keliamus bendruosius metodologinius reikalavimus, taip pat gebėti kūrybiškai ir problemiška analizuoti tiriamą reiškinį ir padaryti argumentuotas išvadas.
2. Tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad daugiausia studentų yra linkę atlikti tyrimus logopedijos bei specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo tematika, o mažiausiai juos dominančios sritys yra dalykų didaktikos. Visi studentai tyrimo aktualumą pagrindžia, tačiau skiriasi pagrindimo kokybė. Didesnė dalis studentų problemą formuluoja aiškiai, remiasi atliktų tyrimų išvadomis, tačiau neretai studentams trūksta gebėjimo pagrįsti tyrimo aktualumą, pasigendama aiškumo, įtikinamo argumentavimo.
3. Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad dauguma studentų geba suformuluoti tyrimo objektą, tyrimo tikslą ir uždavinius, kurie atspindi tyrimo temą ir dera tarpusavyje, tačiau dažniausia studentų klaida ta, jog formuluodami tyrimo tikslą bei uždavinius jie vartoja veiksmažodžius, neatspindinčius tyrimo procedūrų. Tyrimo tikslą, uždavinius ir tyrimo duomenis derinti su išvadomis studentams sekasi neblogai, tačiau pastebėta nemažai atvejų, kai tyrimo išvados nederą su tikslu ir uždaviniais, neatspindi tyrimo duomenų.
4. Tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad baigiamųjų darbų literatūros analizė yra prastos kokybės. Dažniausiai studentai geba pasirinkti tinkamus šaltinius, geba interpretuoti pagrindines sąvokas, tačiau pasigendama kritinio mąstymo, apibendrinimų. Pastebėta, kad silpnoji studentų literatūros analizės vieta yra tinkamas šaltinių citavimas. Didžiojoje dalyje baigiamųjų darbų buvo užfiksuotos citavimo klaidos. Tik mažiau nei pusėje darbų cituota buvo pagal reikalavimus. Pastebėta, kad didesnėje dalyje darbų buvo laikomasi literatūros sąrašo pateikimo reikalavimų, tačiau silpnoji studentų vieta – internetinių šaltinių pateikimas.
5. Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad tyrimo duomenims surinkti, didesnė dalis studentų pasirenka kiekybinę metodologiją, o dažniausiai naudojamas metodas – anketinė

apklausa. Pastebėta, kad tyrimo duomenims apdoroti dažniau pasirenkami kiekybiniai metodai, iš jų populiariausias – kiekybinė duomenų analizė.

Literatūra

1. Bakutytė, R., Malakauskas, A., Ušeckienė, L., Žilinskas, J. (2009). *Kursinių, bakalauro baigiamųjų ir magistro darbų rengimo vadovas*. Šiauliai: ŠU leidykla.
2. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). *Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
<http://www.su.lt/bylos/fakultetai/smf/vk/leidinys.pdf> (žiūrėta: 2015-03-21).
3. *Bergeno komunikatas* (2005). Europos aukštojo mokslo erdvė – tikslų siekimas. Aukštojo mokslo ministrų konferencijos komunikatas, Bergen, 2005 m. gegužės 19-20 d.
https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/direkcijos/studiju_direkcija/teises_aktai/Tarptautiniai%20teises%20aktai/Bergeno_komunikatas_lt.pdf (žiūrėta: 2015-02-06).
4. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Kronta.
5. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. I dalis*. Socialinių mokslų kolegija.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. II dalis*. Socialinių mokslų kolegija.
7. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
8. Degutis, M. (1999). *Socialinių tyrimų metodologija*. Kaunas: Naujasis lankas.
9. Dublino aprašai lietuviškai. Į pagalbą švietimo reformai (2008). *Mokslo Lietuva*, 10, 388.
<http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/2006-2011/node/11077e91.html?page=0%2C1&%24Version=1&%24Path=/> (žiūrėta: 2015-02-06).
10. *Europos mokslinių tyrimų erdvė. Naujos perspektyvos*. Žalioji knyga. (2007). Europos bendrijų komisija, Briuselis, 4.4.2007 KOM(2007) 161.
http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_gp_final_lt.pdf (žiūrėta: 2015-02-16).
11. *Graco deklaracija* (2003). Europos universitetų asociacija, Briuselio biuras.
https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/direkcijos/studiju_direkcija/teises_aktai/Tarptautiniai%20teises%20aktai/Graz_deklar.pdf (žiūrėta: 2015-02-06).
12. Jandildinov, M., Baimukhanbetov, B., Aknazarov, S., Uaidullakzy, E. (2013). Evaluation Experience Of Competence Of The Future Specialist. 2nd Cyprus International Conference on Educational Research, 10 October, 2013 (CY-ICER 2013). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 89, (p. 932–938); <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.959> (žiūrėta: 2015-04-10).
13. Kaffemanienė, I. (reng.). (2012). *Baigiamųjų darbų vertinimo kriterijai*.
http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/Studijos_bendra_info/201310%20baig.darbu%20vertinimo%20kriter.pdf (žiūrėta: 2014-12-21).

14. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
15. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai)*. Vadovėlis. Kaunas: Judex.
16. Kardelis, K., Jucevičienė, P., Merkys, G. (1999). *Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos nuostatos*. Edukologinių tyrimų ir kvalifikacinių darbų metodologinės kultūros klausimu. <https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=https%3A%2F%2Fedukaciaityrimai.files.wordpress.com%2F2011%2F04%2Fnuostatos-a5.doc&ei=NaxZVeS-HcuYsgHLtYLoDg&usg=AFQjCNFnn9esJh-4Xa4VZ9gbW5svzFn8ig&sig2=Hf8TMLjOKKAUrijVgU3p1Q> (žiūrėta: 2015-02-17).
17. Laužackas, R. (2008). *Kompetencijomis grindžiamų mokymo / studijų programų kūrimas ir vertinimas*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
18. Laužackas R., Gedvilienė G., Tūtlys V. (2010). *Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai*. Kaunas: VDU leidykla.
19. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.
20. Martišius, V. (1999). *Psichologijos metodai*. Vilnius.
21. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Paskaitų konspektas. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
22. Milišiūnaitė, I., Butkienė, J., Juknytė – Petreikienė, I., Keturakis, V., Lepaitė, D. (2011). *Kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodikos integravimo į vidinę kokybės užtikrinimo sistemą rekomendacijos*. Vilnius.
http://www4066.vu.lt/Files/File/04_Integravimas_i_vidine_kokybes_uztikrinimo_sistema.pdf (žiūrėta: 2015-02-16).
23. Survutaitė, D. (2005). *Edukologinių tyrimų gairės*. Metodinė priemonė rengiantiems tiriamąjį darbą. Vilnius: VPU leidykla.
24. Sakalauskaitė, T. (2012). Tyriminių kompetencijų ugdymosi reikšmė antrosios pakopos studijose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 5 (38), 46-50.
25. Studijų pakopų aprašas (2011). *Valstybės žinios*, 2011-11-26, Nr. 143-6721.
26. Telešienė, A. (2015). Atrankos strategijos. *Kokybinių duomenų analizė humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimuose*. Mokymo kurso medžiaga. Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA).
27. Teresevičienė, M., Bulajeva, T., Čepienė, A., Lepaitė, D., Zuzevičiūtė, V. (2011). *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*. Vilniaus universitetas.

28. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.

BACHELOR'S DEGREE PROGRAMS SPECIAL EDUCATION FINAL WORKS

CONTENT OF QUALITY ASPECTS

Summary

Bachelor's thesis is dealt with bachelor's degree special education quality aspects graduate work content. The aim of this work was to determine how students are able to carry out investigations on the basis of methodological work training provisions.

The study was carried out to select 49 degrees Special education students' final bachelor's work, which were prepared and defended during the 2013/2014 school year.

Quantitative content analysis study was conducted to identify special education program final works content quality.

The investigation showed that the students have formed sufficient skills to do research, but there is a noticeable final works matching defect. It was noticed that most students tend to perform investigations related to speech therapy and special educational needs. At least students are interested in the areas of didactics things. Students justify the relevance of the study, but the justification quality differs. The greater part of the students formulates the problem clearly, based on the research findings, but some students lack the skills and support of research actuality, there is a lack of clarity, persuasive reasoning. It can be concluded that the majority of students are able to formulate a research subject, the study aims and objectives that reflect the research topic and fit together, but mostly the students make mistakes in formulating research objectives and goals. They use verbs that do not reflect the investigative procedures. The results of the study showed that the final works of literature analysis is of poor quality. In most cases, students are able to select appropriate sources, are able to interpret the basic concepts, but there is a lack of critical thinking and generalizations. It is observed that the most difficult for students is to cite properly the sources of literary analysis.

Key words: bachelor thesis, research competence, methodology, research methodology.